

Friese kwart groot van Karel V

nu ook 'retrouvé' in Nederland

In 2007 is in stortgrond die afkomstig was van het Rokin in Amsterdam een kwart groot van Karel V gevonden. Het muntje is geslagen in Leeuwarden in de periode 1527-1530 en behoort hiermee tot Karel's 2e emissie (1521-1556). Hoewel de productie van dit munttype redelijk groot is geweest is dit pas het tweede bekende exemplaar dat is teruggevonden. En dat terwijl het in de standaard literatuur is vermeld als "non retrouvé" (1)

De vondstmunt

Kwart groot Leeuwarden (Diameter 16,5 mm; gewicht 0,53 gram)
Op de voorzijde van het muntje zien we het gekroonde wapen van Oostenrijk-Bourgondië. Van het omschrift is nog te lezen: (...)VS ROMA(...); het volledige omschrift zou KAROLVS ROMA IMPER (Karel, Rooms Keizer) hebben kunnen luiden. Veel van deze tekst is echter onleesbaar vanwege het onregelmatige muntplaatje.

De keerzijde toont een kort gevoet kruis met waarschijnlijk een naar links klimmende leeuw in het opengewerkte hart. In de kwartieren van het kruis staat afwisselend een lelie en een kroon. Hier dient, tussen de parelcirkels en in afgekorte vorm, de spreuk te staan die Karel V op vrijwel al zijn munten

uit zijn 2e emissie plaatste: DA MIHI VIRTUTEM CONTRA HOSTES TVOS (Geef mij kracht tegen Uw vijanden). Afgekort is dit DA MIHI VIRT COTR HOSTES TVOS en op het gevonden muntje is hiervan nog leesbaar: DA (...)RT COTR(...). Het muntteken van Leeuwarden, een naar links klimmende leeuw op een schild, is recht boven het kruis geplaatst en doorsnijdt de binnenste parelcirkel.

De muntreeks van Leeuwarden

De term non retrouvé' geldt volgens Van Gelder en Hoc voor de hele reeks uit muntplaats Leeuwarden in genoemde periode. De feiten van de Leeuwarder muntreeks op een rijtje:
De oplage van de kwart groot die geslagen is in Antwerpen (Brabant; GH 194-1) en Brugge (Vlaanderen; GH 194-5) was beduidend groter dan de oplage van Leeuwarden. Maar veel kleiner waren de oplages voor dit munttype uit de

munthuizen van Maastricht (Brabant; GH 194-2) en Kampen (Overijssel; GH 194-9). Deze laatste is volgens Van Gelder & Hoc ook niet teruggevonden. Dit geldt ook voor de kwart groot geslagen te Dordrecht (Holland; GH 194-6), waarvan geen rekeningen bekend zijn. Mogelijk is dit type niet geslagen. Over de muntreeks van Leeuwarden 1527-1530 is al heel wat geschreven. Pas in 1971 werden de toen bekende typen door Van Gelder toegeschreven aan Leeuwarden. Tot dat moment werd verondersteld dat het ging om munten geslagen te Luxemburg. (2). De gouden Karolusgulden, de zilveren reaal en de Hollandse penning zijn tot op heden niet teruggevonden. De halve zilveren reaal en de stuiver daarin tegen wel. (3) De twee grootste denominaties, de gouden Karolusgulden en de zilveren reaal, zou men mogen verwachten in schatvondsten die zijn samengesteld uit dergelijke munttypen. De kwart groot en de Hollandse penning waren niet in-

Productiecijfers van de munt van Leeuwarden (1527-1530)

Nummering	Muntsoort	Oplage
Van Gelder & Hoc		
185-8	Gouden Karolusgulden	2.957
190-8	Zilveren reaal	1.185
191-8	Halve zilveren reaal	20.645
192-8	Stuiver	221.607
194-8	Kwart groot	111.385
195-8	Hollandse penning	94.940

teressant voor schatvorming en moeten dus los worden teruggevonden. Van de kwart groot zijn nu twee exemplaren teruggevonden; het eerste exemplaar kwam letterlijk boven water tijdens baggerwerkzaamheden in Mechelen (België)(4) en nu dus ook in Amsterdam.

Het munthuis in Leeuwarden in de periode 1527-1530

In mei 1526 is op verzoek van de Staten van Friesland de Generaal-meester van de munt Thomas Gramaye naar Leeuwarden gestuurd om er een munthuis in te richten en het nodige personeel aan te stellen. Franck van Papevelt werd op 4 april 1527 aangesteld als muntmeester; Jan Rataller werd waardijn en als stempelsnijder werd Jacob Ysbrantsz. aangetrokken. De financiële resultaten bleken echter te klein te zijn om het munthuis draaiende te houden waardoor het slechts drie jaar na opening al weer werd gesloten. (5)

Het muntteken van Leeuwarden

Het gevonden muntje draagt het muntteken van Leeuwarden; een naar links klimmende leeuw op een schildje. Het is echter op een bijzondere manier aangebracht. Van Gelder merkt hierover op: *“Het verdient de aandacht dat op de mij bekende exemplaren van de halve reaal en van de stuiver het wapentje achteraf in de stempel is aangebracht (de parelrand tussen omschrift en veld loopt binnen het schildje door!); het is dus in de meest letterlijke zin aan het uit Brussel ontvangen “patroon”, waarop het in Leeuwarden alsnog te kiezen teken niet was ingevuld, “toegevoegd”, geheel in overeenstemming met de ontvangen instructie.”* (6) Van Gelder kende geen exemplaren van de kwart groot omdat die pas na zijn publicatie zijn teruggevonden. Maar het door hem beschreven fenomeen is exact zo te zien op het afgebeelde muntje uit Amsterdam.

Noten

1. Van Gelder / Hoc 1960, 93
2. Van Gelder 1971 en 1980
3. Van Gelder 1980; Van Leemput / Waerzeggers 1999
4. Van Leemput / Waerzeggers 1999, 219
5. Van Gelder 1950, 28
6. Van Gelder 1980, 218

LITERATUUR

- H. ENNO VAN GELDER *Muntslag van Karel V te Leeuwarden* (JMP 1950, Amsterdam), 27-30
- H. ENNO VAN GELDER *Nogmaals de Leeuwarder munten van Karel V* (De Geuzenpenning, 1971, Amsterdam), 2 en 3; tevens in (JMP 1980, Amsterdam), 217 en 218
- H. ENNO VAN GELDER en MARCEL HOC *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713* (Amsterdam, 1960; Supplement 1964)
- A. PUISTER *Leeuwarder munten van Karel V teruggevonden?* (De Geuzenpenning, 1964, nummer 2, Amsterdam), 21 en 22
- C. VAN LEEMPUT en R. WAERZEGGERS *Een Friese pasmunt van Karel V eindelijk teruggevonden* (EGMP 1999, Herent), 217-220